

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bijvoorbeeld een (digitale) leeromgeving of een reader in het onderwijs (op grond van artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting Uitgeversorganisatie voor Onderwijslicenties (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-uvo.nl).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@bua.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Dromen vangen – Over vernieuwing in de hulpverlening

Studiedag georganiseerd door de Interactie-Academie
[Antwerpen, 20 oktober 2023]

Roeland Kaai

Buiten was het grijs. Binnen kwam een bont gezelschap van zo'n honderdveertig collega's samen voor de jaarlijkse studiedag van de Interactie-Academie. De aanwezigen vormden een mix van Vlamingen en Hollanders en dat verschil kwam een paar keer terug. De verbinding zat hem in de gezamenlijke belangstelling voor het systemisch werken.

We startten met een lezing van overzee. Rachel Owens (als geassocieerd professor verbonden aan het departement sociologie van de Durnham Universiteit) opende met de vraag: hoe kan je als gemeenschap reageren op onveiligheid? Dat doe je niet door op gedrag te focussen, maar door te werken vanuit de relatie en het betrekken van een ruim systeem, inclusief peergroep en school.

De lezing van Lucia De Haene (psycholoog, systeemtherapeut en geassocieerd professor aan de KU Leuven, faculteit psychologie) maakte indruk op mij. Welzijns-werk onder vluchtelingen zette voor De Haene de deuren en ramen open naar nieuwe werelden. Vluchtelingen worden geconfronteerd met structureel onrecht en isolatie in onze samenleving. Hierdoor is het aantal mensen met psychische klachten tien keer hoger dan onder de reguliere bevolking. De zorg is voor deze mensen echter minder toegankelijk. Indrukwekkend waren de brieven die De Haene aan haar cliënten schreef. Ze stelde zichzelf de vraag: hoeveel van jullie buiten laat ik binnen? We werden getuige van zoeken

naar taal en zoeken naar een sleutel om voorbij de opsluiting van de client en zijn problemen te komen. Taal geven aan wat ongezegd, wat verzwegen werd. Met taal zoeken naar verandering: is er een stukje van jou dat iets anders wil?

Van het zachte, soms vertragende Vlaams stapten we over naar Floortje Scheepers (psychiater en als hoogleraar Innovatie in de Ggz verbonden aan de Universiteit Utrecht; auteur van het spraakmakende boek *Mensen zijn ingewikkeld – Een pleidooi voor acceptatie van de werkelijkheid en het loslaten van modellen denken* (2021)). Op voorhand excuseerde zij zich voor haar 'Nederlands geschreeuw'. Scheepers betoogde dat zowel het medische als het bio-psycho-sociaal model tekortschiet voor een adequate behandelpraktijk. Wat deze modellen missen zijn de betekenisgeving en het aspect toeval. Scheepers introduceerde de metafoor van de paardenbloem en de orchidee. De paardenbloem vinden we overal. Hij stelt weinig eisen aan zijn omgeving. Dat is anders bij de orchidee. De samenleving kan goed uit de voeten met paardenbloemen. Orchideeën zijn vanuit dit perspectief een afwijking of ziekte. Zo kwam Scheepers bij het begrip emergentie. Dat geeft aan dat twee factoren samen voor iets nieuws zorgen. Bij het zien van een glas-in-loodraam heeft ieder zijn eigen beleving. De een technisch, de ander cultureel en een derde mogelijk spiritueel. Deze betekenisgeving is niet op een hersenscan vast te leggen. De betekenis bepaalt echter wel de waarde. Dus wat van waarde is, is niet objectief waar te nemen. De betekenis is voor iedereen verschillend, wat juist rijk is. Simpelweg gelijkheid is hiermee een schraal en oppervlakkig begrip. Gelijkwaardigheid en daarvanuit juist mogen verschillen, geeft kleur.

Hoe dan concreet verder? Ons ggz-systeem is niet zomaar om te buigen. Wat nodig

Dromen vangen – Over vernieuwing in de hulpverlening

is, is massa. Denk aan de mieren. Ze zijn klein, maar kunnen in gezamenlijkheid veel werk verzetten! Laten we met onze onzekerheid niet in protocollen vluchten maar elkaar opzoeken en uitnodigen om de cliënten en hun gedrag beter te verstaan.

Veerle Soyez (als staflid verbonden aan het Vlaams Instituut voor Gezond Leven en werkzaam als onderzoeker bij het Brussels University Consultation Center) nam ons mee in het bredere verhaal. Sommige jongeren uit de jeugdhulp wonen door de tijd heen op zoveel verschillende plaatsen dat hun levensverhaal versnipperd is, wat vervolgens hun identiteitsvorming in de weg staat. Om tot meer coherentie te komen helpt het te zoeken naar kleine herinneringen (frulletjes): weet je nog dat we toen bezoek hadden en de pot ketchup omviel? De gedachte van het co-construeren komt voort uit de narratieve en dialogische traditie. *Outsider with-ness* is een vorm van co-constructie, waarbij de buitenstaander verrijkende vragen stelt. Je gaat van alle fragmenten een levensverhaal hervertellen. Je stelt daarbij vragen: op welk stukje van jou zou mama trots zijn? In de zaal was het hoorbaar stil tijdens het presenteren van de trailer van de film *Chelsea's blues*.

Na de pauze, waarin er ontmoeting mogelijk was met creatieve en bevlogen collega's, nam Laura Batstra (hoogleraar orthopedagogiek aan de Rijksuniversiteit Groningen) ons mee in haar traject van veranderen vanuit ongenoegen. Het dominante stoornisdenken waarmee we zouden kunnen verklaren hoe het zit met die een op de tien jongeren in de jeugdzorg, stoort haar. Haar startpunt: *naming* versus *explaining*. ADHD is een naam. Je bent niet druk omdat je ADHD hebt. Batstra noemt een voorbeeld: van kleine mensen kan je zeggen dat ze KL hebben, korte lengte. Maar dat kan je niet omdraaien. Je bent niet

klein omdat je KL hebt. Heerlijk zo'n vergelijking. Een ander aansprekend citaat: zaken gebeuren wel in onze hersenen, maar hersenen zijn niet de oorzaak. ADHD is een van de vierhonderd DSM-classificaties. In de loop van de tijd zijn dat er steeds meer geworden. Wanneer je vaak of veel last hebt van verschillende eigenschappen is de kwalificatie op jou van toepassing. Maar wat is vaak?

Daarbij is de verandering in de samenleving ook van invloed op de vorming van DSM-classificaties. Tot 1973 stond homoseksualiteit in de DSM (DSM-II; American Psychiatric Association, 1968) onder seksuele afwijkingen (redactie: het duurde tot 1987 voordat de classificatie egodystone homoseksualiteit werd verwijderd). Een ander voorbeeld: omdat wij rouw moeilijk vinden is dat aan de laatste DSM-editie (DSM-5-TR; American Psychiatric Association, 2022) toegevoegd. De DSM bepaalt blijkbaar wat we normaal vinden. Zelf besprak ik met een Antilliaanse vader de diagnose ADHD, waarop hij aangaf: wij kennen geen ADHD, we noemen dat gewoon drukke kinderen.

De andere kant is dat waarden die wij wel van belang vinden niet in de DSM staan. Neem de carriëretijger die ten koste van een ander opklimt. Hij is niet in ons handboek opgenomen, want (ongeremd) werken aan je carrière vinden we blijkbaar een positieve waarde. Batstra is ook kritisch over (verkeerd) gebruik van onderzoek en statistiek. Bij een onderzoek onder 1500 personen zijn er bepaalde verschillen in hersenstructuren waargenomen. Personen met ADHD hadden een groter hersenvolume. Vervolgens werden deze verschillen beschreven als een verklaring voor ADHD. Dit is een ecologische fout, een groepsverschil geldt namelijk niet voor ieder individu. Wil je daar nog een voorbeeld van? De gemiddelde mens heeft

1 zaadbal, maar wat zegt dat nu over ieder individu?

Zo komt Batstra bij haar getrapte diagnose, waarbij eerst gesproken wordt over normalisatie en vervolgens validatie. Stap 3 is verwachtingsvol wachten. Laten we de tijd een kans geven. Na een minimale interventie vanuit netwerk, zelfhulp of internet kan er opgeschaald worden naar kortdurende hulp en uiteindelijk sggz.

We sloten de dag af met een stukje theater door Petra van den Brand, theaterdocent en Eva Luining, kunstvakdocent. Beiden zijn verbonden aan de Van der Hoeven Kliniek te Utrecht. Ze vertelden over theater, gemaakt door cliënten, therapeuten en omwonenden. Hierdoor ontstaat er soms rolverwarring. Het publiek vraagt zich af: wie is nu eigenlijk wie? De theaterstukken worden geschreven door zowel cliënten als therapeuten. Ieder maakt zijn eigen vormende dingen mee. Kunst is vervolgens een middel om jezelf te leren kennen en emoties te delen.

Aan het eind van de dag regent het nog

steeds. Beladen met ervaringen en verhalen reis ik naar huis. Ik voel me opgeladen en bemoedigd om in het klein verandering in te zetten. Want zowel in de behandeling als voor mijzelf geldt: een klein verschil kan het verschil maken.

Roeland Kaai is werkzaam als systeemtherapeut bij Eleos. E-mail: roeland.kaai@eleos.nl

Literatuur

- American Psychiatric Association (APA). (1968). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders* (2nd ed.; DSM-II). American Psychiatric Press.
- American Psychiatric Association (APA). (2022). *Handboek voor de classificatie van psychische stoornissen (DSM-5-TR): Nederlandse vertaling van Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders 5th Edition – Text Revision*. American Psychiatric Association/Boom.
- Scheepers, F. (2021). *Mensen zijn ingewikkeld – Een pleidooi voor acceptatie van de werkelijkheid en het loslaten van modeldenken*. De Arbeiderspers.